

О. В. М. Зінько

Львівський Святооунфрїївський монастир, Львів, Україна

О. В. Огірко

Львівський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом

Львів, Україна

В. Т. Андрушко

Львівська національна академія ветеринарної медицини імені С. З. Гжицького

Львів, Україна

Церква та глобалізація і регіоналізація

З розвитком науково-технічного прогресу людства та його різних організаційних форм постала проблема глобалізації світової цивілізації, яка намагається охопити своїми впливами цілу земну кулю та й підкорити собі всі країни та народи. Сама ж глобалізація має різні значення. З одного боку – це позитивне бажання, а з другого – негативне та й шкідливе в цілому для всього світу. Нам відомі намагання певних сил створити світовий уряд та запровадити “нову еру”.

Зростаюча глобалізація в економічному масштабі зумовлює зміни в усіх сферах людського життя – особистому, соціальному, культурному.

Загальновизнаного визначення терміну “глобалізація” до цього часу ще не вироблено. Однак декілька досить вдалих визначень існує. За американським політологом Ентоні Гідденсом, глобалізація – це розширення світових соціальних зв’язків, які з’єднують віддалені регіони таким чином, що місцеві події розвиваються під впливом подій які відбуваються за багато миль від них. Інший американський політолог і соціолог Девід Гель зауважує, що глобалізація означає щонайменше два різних феномени. По-перше, вона передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками. І по-друге, вона означає, що відбулося посилення взаємодії та взаємозв’язків всередині держав і суспільств та між ними самими. На думку одного з найбільш відомих фахівців з проблем глобалізації Рональда Робертсона, глобалізація – це історичний процес посилення контактів між різними частинками світу, який призводить до зростаючої схожості й однаковості в житті народів планети [1].

Загалом у визначенні терміну “глобалізація” намітилося чотири основних підходи. По-перше, тлумачення глобалізації як процесу зміцнення зв’язків між найвіддаленішими куточками планети. По-друге, глобалізація визначається як процес поширення по всій планеті єдиних спільних

для всього людства технологій культури, ідей, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки тощо. По-третє, під глобалізацією мається на увазі виникнення спільних для світового співтовариства проблем, зокрема економічних, політичних, мілітаристичних, екологічних та ін. Нарешті, глобалізація трактується як процес зростання спільних вселюдських інтересів в усіх сферах людського буття, породжуваних збільшенням взаємозв'язків і взаємозалежності країн і народів.

Сучасний етап глобалізації – це процес формування єдиного світового економічного, фінансового, інформаційного та гуманітарного простору, що обумовлює зниження ролі державних бар'єрів на шляху руху інформації, капіталів, товарів та послуг та зростання ролі наднаціональних інститутів регулювання суспільного життя. Глобальна конкуренція ведеться не стільки між країнами, скільки між транснаціональними відновлювальними системами, кожна з яких об'єднує не лише виробничі та фінансові структури, що працюють в масштабах світового ринку, але й національні системи освіти, організації науки, ідеології, способи формування суспільства. Кілька таких систем, що тісно пов'язані між собою, визначають глобальний розвиток людства.

Трагічні події 11 вересня 2001 року із усією гостротою поставили питання взаємодії різних релігій та цивілізацій. Стало очевидним: існує реальна небезпека глобального конфлікту цивілізацій. Удар було завдано по об'єктах, які є символами західної цивілізації. Терористи не пошкодували життя, аби нав'язати світові власний релігійний та світоглядний вибір.

Саме тепер, коли формуються обриси майбутньої цивілізації, слід замислитися над тим, який шлях повинно обрати нинішнє суспільство. Нерелігійний, деідеологізований ліберальний стандарт пропонується суспільству в якості універсального зразка організації життя держави і людини. Але багато народів намагаються відстояти право на власний традиційний уклад, вважаючи його не надбанням минулого, а основою для майбутнього. Становище загострюється негативними наслідками глобалізації. Для того, аби уникнути конфлікту цивілізацій, необхідно перебудувати світовий порядок таким чином, щоб кожний народ мав можливість вільно розвиватися в межах власної культурно-історичної та релігійної традиції, при цьому беручи участь у прийнятті важливих міжнародних рішень. Кожен народ має право на те, щоб його релігія та інші традиційні фактори життєвляштування були враховані під час формування загальної цивілізаційної картини світу. Адже світ, заснований на загальній для всіх народів цивілізаційній моделі, не може бути стійким. Необхідно враховувати світоглядне різноманіття людства [2]. Особливістю катастроф ХХ століття було те, що вони були породжені не стільки проблемами, скільки способами їх вирішення,

не так природними катаклізмами поза людським контролем, як людськими ідеями перебудови світу.

Знову ж таки сам термін регіоналізація (від латинського слова *regio, regionis*) – околиця чи якась частина території краю чи й країн у більшому з'єднанні адміністративного простору. Глобалізація і регіоналізація під деяким оглядом себе доповнюють і знову ж під певним аспектом відрізняються між собою та протирічать. Щодо величини територій, то регіоналізації поділяються на малі, обмежені і більші, що охоплюють величезні простори.

У зв'язку з цим у сфері життєвої орієнтації проблема Церкви та глобалізації є особливо актуальна. Слід згадати, що Церква – це установа закладена Ісусом Христом, Сином Божим, для досягнення вічного призначення людей. Завдання Церкви подавати й розподіляти благодать Божу та харизми своїм членам при допомозі ієрархії, священства та чернечих формацій і різних для даної цілі згуртованих спільнот.

А цивільна влада – це установа для публічного добра громадян. Коли світська влада пильно дбає про земний добробут і при тому намагається коритися вищому Божому закону, то така влада є добра і бажана для громадян та й послідовно і для Церкви.

Навпаки, коли ж цивільна влада не дбає про загальне добро громадян, то цим самим порушує Боже право, сторожем якого є саме Христова Церква. Якщо ж цивільна влада не виконує своїх обов'язків, то повстають труднощі і суперечки з Церквою, що призводить до розділу, спротиву та й часто переслідування християнського суспільства та й його влади й установ.

Церква Христова як установа боголюдська складається із божественного і людського. Людям ж часто властиві недоліки та помилки, яких не можна скривати та й їх вибілювати. Не раз Церкві та її носіям бракує цивільної, так скажемо, відваги відізватися не лише за свої власні права, а куди гірше за права людей, за “людські права”, як це тепер модно говорити.

Знову ж таки державна влада часто не може визволитися з корупції, перекупства та продажності, замаху на родину, як нині бачимо цивільними записами, розводами, абортами та й навіть уже доходить до легалізації одностатевих шлюбів та їх збочень.

Стан глобалізації сьогодні визначається різними блоками, головним чином: економічними та й оборонними. Для прикладу, маємо три великі економічні блоки, а це – американський, японський та європейський. Є також і менші блоки – намагання росіян «воскресити» вмерлий зі своєї нездарності «советський союз», так звані держави співдружності й у південній Америці Меркосуд – ринок Півдня.

Між тими глобальними утвореннями йде навіть досить явна ривалізація та й намагання стати попереду та й інших перегнати. Коли не кількістю

то хоча би якістю. Наприклад, світ сьогодні просто завалений “Маздами”, “Міцубісі”, “Тойотами” та японською електронною індустрією. Вона просто появляється там, де її і ніхто не сподівався. Європейський союз, для прикладу, має таких німецьких бізнесменів, транспортні засоби яких: “Опель”, “Фольксваген”, “Мерседес” відкидають на другорядне місце американські та й другі автомобільні марки.

Відомо, що коли професійні злодії крадуть авто, то дивляться, чи воно напевне є німецької марки. Французи змагаються з німцями своїми “Пежо” та “Сітроенами”, а італійці своїм “Фіатом”.

В оборонній сфері маємо далі актуальний та триваючий північноатлантичний союз НАТО та й цілий ряд американських союзників у боротьбі з світовим тероризмом.

З області глобалізації маємо також малі союзи: країни Балтики, ряд чорноморських держав, до яких відноситься й Україна та й інші держави.

Колишні глобальні організації, як ООН (Організація Об’єднаних Націй) та ЮНЕСКО і подібні в наш час втратили вплив, якого вони властиво й досі не мали аж такого великого. Крім декларацій не роблять більше нічого й не можуть зробити, бо не мають свого успішного виконавчого органу – армії.

Стан Церкви сьогодні є особливий. Коли дивитися на Христову Церкву, яка єдина є наслідницею Христового спадкоємства, то не може бути починання аж такі оптимістичні, як це часто голосить католицька преса та формує публічну опінію. Часто це тільки, так звані, вдавані похвальні гімни, щоб Церкву приспати і щоб вона далі так дрімала, як апостоли в Гетсиманському саді.

Правда папство останніх часів намагається зрушити публічну опінію світу, але це не є аж так легко і успішно. У конкордатах, які заключає Ватикан з державами світу, щораз то більше помічається поступки на церковників перед ліберальними та й прагматичними урядами та їх вимогами.

Екуменічні змагання поєднати усіх християн в одно розбиваються об людську амбіцію та впертість, бо інші християни бажають і вимагають від католиків тільки уступок і дивно, що на другому Ватиканському соборі (1962-1965) проголосили, так зване, «адджорнаменто» або усьогоднення, а це ніщо інше, як католицький прагматизм. А це – приноровлюватися до різних обставин, щоб в них знайти собі модус вівенді, тобто, спосіб співжиття. І дійшли до того, що Церква спілкується навіть з поганськими жерцями та чаклунами як це було в Ассізі на молитві за мир.

Ассізькі моління просто заперечують християнство, бо коли можна єднатися з язичниками, то навіщо ж тоді було стільки мучеників, які не признавали за правдиві та Богом вислуховані слова поганських жерців, а тут

усі разом “молилися”. Чи часом, як то кажуть, мученики не перевернулися в гробах на таку дивну поведінку аджорнаментників.

Тому Церква втратила свою силу у порівнянні з середніми віками, бо мільярд католиків нині представляє собі «паралітиків», що немічно лежать і не можуть навіть створити більшості в парламентах світу. А коли б рушилися, то мали б всіх католицьких і навіть православних та й євангелістських державах більшість і вони видавали закони, а не безбожні ліберали чи скриті колишні комуністи, як це бачимо в Польщі, де проводиться “люстрація”, яка однак трудно щоб дала жаданий вислід, бо у високих державних органах працює ще маєже 600 комуністів.

Таке відбувається не тільки в посткомуністичних країнах. Так, коли минулого року були вибори президента Румунії, то комуністичного кандидата фінансово спомагали західні “демократи”.

Безвірки дуже хитро-мудро відсторонюють Церкву цим твердженням, що мовляв Церква не має впливу на політику. І за ними це повторюють церковники майже без винятку. Та ж навіть сам папа не міг ангажуватися в політику, коли відвідуючи Африку, сказав неграм: права не даються, але треба їх силою брати. Це теж дуже важливе і для всіх католиків. А ми ж тільки мітингуємо і робимо заяви, які нічого не значать, хоча б це говорив сам папа. Попередник сьогоднішнього папи поступився полякам в Перемішлі і залишив їм катедру, а натомість передав інший костел, хоча він має владу над цілою Церквою і над усіма її членами зокрема. А тут здається не мав права над групкою ворохобників та кількох монахів.

Натомість історичний досвід переконливо свідчить про тісний взаємозв'язок між економікою, бізнесом і духовними цінностями. Економічна теорія традиційно розглядає розвиток економіки окремих держав з точки зору власності на засоби виробництва, дієвості економічної і політичної систем. Духовні цінності, їх вплив на розвиток економіки, як правило, залишаються поза увагою. Це добре розуміє всенародно обраний Президент України Віктор Ющенко, який свій перший робочий день на посаді Президента розпочав із відвідання собору святої Софії у місті Києві, де він зустрівся із керівниками християнських Церков України. Після промови глав християнських Церков до учасників зустрічі, Віктор Ющенко, зокрема, сказав, що “нічого доброго в державі не буде без благословення духовенства. Це наш спільний труд – труд на благо України. Я прошу Вас – допомагайте нам своїми молитвами і благословенням” і запевнив їх, що його команда завжди проситиме пастирської поради і пастирської присутності.

Перемогу помаранчевої революції Президент України назвав Божим промислом. “Ми перемогли, – підкреслив Він, маючи одну колосальну перевагу – колосальну віру. А віра дає сили”.

Зустріч достойного Президента в Божому храмі в святій Софії дає вагомий сподівання для кожного з нас, для цілої Церкви, що Божий дух під його керівництвом попровадить Україну до кращого життя. Отож, милостивий Господь Бог поблагословив наш народ дуже щедро. Захистив нас в чудесний спосіб від великих лих породжених суспільною системою життя, яка штовхала наш народ у дедалі глибшу безодню політичних та економічних бід. І натомість дав нашому народові нового провідника в особі Віктора Ющенка та великі можливості встановити новий, здоровий, справедливий, гідний людини економічний лад. Як зазначив блаженніший Патріарх і кардинал Любомир Гузар: “Події на Майдані Незалежності в Києві та на площах інших міст і сіл України... виявили перед світовою спільнотою і всіма нашими співгромадянами велике бажання правди і добра. Відкриття цього бажання, яке дотепер було немовби приспане в наших серцях, – це Божий дар для нашого народу, для усіх нас. Воно пододало сили темряви, які причаїлися в нечесних владних та грошолобних колах і стали джерелом виправданої надії. Сьогодні наше прагнення повинно бути тривало задіяне в розбудові справедливого ладу. Та пам’ятаймо: маючи велику силу, ми повинні вживати її для утвердження правди і добра, згідно з Божим Законом”.

Тому у теперішній час, коли маємо глибоку духовну, економічну та суспільну кризу, моральний занепад людського буття все загальніше постає питання про значення, місце та роль психології і етики у економічному житті держави, становленні та розвитку сучасного бізнесу. Як справедливо заакцентувала також сама Прем’єр – міністр України Юлія Тимошенко, усвідомлюючи всю свою відповідальність перед Богом і українським народом: “Україна ніколи не встане з колін, якщо не стане навколішки перед Господом”, відкривши тим самим нації психологію та етику її буття і економіки на перспективу. Тому її програма розбудови нашого суспільства в цілому має навіть нестандартні розділи: перший з них – це віра, тобто, гуманітарний блок став основою основ, прологом до наступних кроків уряду.

Духовна, економічна та суспільна криза в Україні, перш за все зумовлена кризою моралі. Тіньова економіка, корупція, організована злочинність, зневага до гідності людини – саме це є результатом бездуховного виховання і причиною кризових явищ та зубожіння. Загальнолюдські, християнські моральні цінності, які повинні займати пріоритетне місце, в нас не набули безперечної переваги і саме тому на жаль, ще маємо у своїх рядах світоглядно обмежених, байдужих та черствих до долі людей та суспільства в цілому працівників, в т. ч. економістів, бізнесменів.

У зв’язку з цим винятково велике значення у мотивації їх діяльності має етика і моральність. На це вказували, до речі, українські мислителі від

часів Середньовіччя до Михайла Туган – Барановського, від останнього до нашого сучасника Богдана Гаврилишина.

Розбудова Української держави підтвердила геніальність Івана Франка, який сто років тому казав, що економічне життя таке для кожного важливе, що в умовах самостійності України не тільки не зникне, а набере ще більшої ваги. В цьому може переконалися кожен з нас. Проблеми створення ефективної національної економіки мають стати пріоритетними. Всі суспільні і політичні сили повинні об'єднатися навколо розв'язання економічних проблем, покинути всі внутрішні чвари, стати вище особистих і політичних амбіцій.

Очевидно річ, що осторонь економічних проблем, господарського поступу не може стояти ні Церква, ні духовенство. Однак всяка людина може запитати, а наскільки коректно залучати Церкву до економічних справ, чиє в цьому якась рація? Чи є подібність господарства і християнства? Це важливо тому, що протягом 70 років різними способами, в тому числі насильно-репресивними, в Україні утвердилась доктрина матеріалістичного детермінізму, згідно з яких домінантою економічного поступу, є насамперед, форми виробництва, взаємо продуктивних сил і виробничих відносин, матеріальні інтереси.

Незважаючи на те, що людина була проголошена головною продуктивною силою, вона трактувалася як технічно-ресурсний елемент господарської системи. У зв'язку з цим морально-психологічні мотивації або зовсім не враховувалися, або займали маргінальне значення. Як казав Карл Маркс, економічна наука займається виробничими відносинами, а не психологією. Цим перекреслювалися будь-які спроби залучити морально-етичні цінності, притаманні людині, до господарського процесу, стагнація якого була очевидною ще в період “розвинутого соціалізму”.

З розпадом командно-планової системи ця стагнація виступала в усій її брутальній формі. Відхід від матеріалістичного детермінізму дає змогу ширше глянути на господарські процеси, їх засади і мотивації, визначити в них справжнє місце людини, її морально-етичних орієнтацій, поза якими немає економічного зростання. Щоб це зрозуміти варто нагадати, що поняття економіки має грецьке походження і складається з двох слів – “ойкос”, що означає житло, дім, господарство, і “номос” – закон, правило, принцип... Отже, економіка це – ведення господарства, у прямому розумінні, насамперед, домашнього.

Вчений-енциклопедист Феофан Прокопович розглядав економіку через призму етики. Він вважав, що етика вивчає господарські звичаї, господарські традиції та їх мораль. Для Григорія Сковороди “Бог” – “найбільший економ”, засвідчивши тим самим зв'язок духовного і земного у господа-

рюванні на всіх рівнях. Господарювати – це розмовляти з Богом – таким є думка багатьох українських філософів і економістів, минулого. Ця етично-моральна мова увійшла і в українську пісенність, художню літературу, в усі види творчості, які відбивають господарські дії людей.

На теоретично-фаховому рівні зв'язок економічного зростання з християнськими моральними цінностями розкрив український вчений світової слави Михайло Туган – Барановський. У низці публікацій на сторінках журналу “Мир Божий” він виступав проти марксистської класової моралі та нехтування духовністю в господарюванні. Якщо більшовики-марксистисти твердили, що релігія – це опіум для народу, то Михайло Туган – Барановський вважав релігію величезною історичною силою. Він доводив обмеженість мотивацій у господарюванні на основі “шлункових потреб”, ставив у епіцентр господарських процесів людину з 2 соціальними орієнтаціями, серед яких в окремі періоди, на його думку найсильнішими є почуття патріотичні. Духовність не надбудова до економічного базису, а двигун, рушій господарського поступу, який зливається органічно з християнською мораллю.

“Наука Ісуса Христа є не тільки для одиниць дорогою до добробуту, але є нею й для цілого суспільства. Вона є найліпшою економічною силою народу. Неможливий економічний добробут без моралі, бо не можливий він без суспільного ладу. А суспільного ладу нема, де нема рівноваги прав і обов'язків. А такої рівноваги нема, де нема етики. Мораль потрібна до економічного добробуту, мусить бути незалежною від людей та їхньої самоволі. Мусить мати санкцію, вищу, ніж санкцію трибуналів світу. Мораль потрібна до зберігання суспільного ладу й економічного добробуту, мусить бути Божим законом. Тому нема і ніколи під сонцем не буде, – другої науки, яка була б відповіднішою дорогою до ладу економічної сили, як Євангелія Ісуса Христа” (Митрополит Андрей Шептицький).

Цю тезу добре обґрунтовує у своїй праці Богдан Гаврилишин, який справедливо відзначає, що ефективність функціонування економічної системи залежить, насамперед, від мотивації праці, оскільки блага, що їх потребують люди, створюються самими людьми. Отже, поза мотивацією праці немає добробуту. На першому місці в мотивації роботи наш сучасник і співвітчизник поставив обов'язок людини перед сім'єю, а не “шлункові потреби”, яким звичайно також не можна нехтувати. Однак, без духовних запитів, без моральної відповідальності перед найближчими і усім народом, без патріотичних почувань господарська діяльність не може набрати одухотвореності, не стане двигуном безупинного поступу?

Усіх цих чеснот вчить Церква.

Біблія – це не та книга, якою економістам доводиться користуватися щодня. Однак і їм треба заглядати у цю книгу тисячолітньої мудрості.

А заглянути сюди не зашкодить, бо сам християнський принцип відмови від багатства був запозичений комуністичними ідеологами і перетворений ними у загальнодержавну політику зрівнялівки.

Та чи повсюдно у Біблії звеличується бідність? Ні, у посланні Святого Апостола Павла до Ефесян, наприклад, знаходимо: “Хто краде, нехай більше не краде, а нехай працює та чинить руками своїми добро, щоб мати змогу подати нужденному” (4,28).

Цю ж думку обстоює Святий Павло у посланні до Солунян: “Старайтеся жити спокійно, клопотатися кожен своїми справами та працювати власними руками”(4,11).

Досить заглянути у тому зв’язку до найстарішої християнської книги – Требника, Чини і молитви якого спрямовані на зміцнення родинного вогнища. Католицька Церква багато зробила для того, щоб утвердити у свідомості мас безсмертне гасло: “Приватна власність недоторкана і священна”. Щоб переконатися у цьому, досить відкрити енцикліку Папи Льва XIII “*Rei Novarum*” (“Нові справи”), в якій тлумачиться широке коло соціально-економічних проблем з християнським віровчення. У цій праці Папа ще у 1891 р. передбачав загибель комуністичної ідеології та катаклізм, до яких вона може призвести. У ній було подано нове бачення Католицькою Церквою проблеми загострення суперечностей між працею і капіталом.

На порозі третього тисячоліття економічні процеси ускладнилися в усьому світі, що викликає інтерес до економічних проблем. Актуальними вони стали в Україні, яка розбудовує національну економіку на нових теоретичних і морально-етичних засадах.

Справедливо наголошує Дж. Фоустер у своїй книзі “Довгий шлях людського роду”: “Сьогодні потрібно дати не лише людям працю і всячину до споживання. Їм треба дати можливість жити” . І ось щоб реалізувати цю тезу практично, найбільш доцільно розбудовувати соціально ринкове господарство на основі глибокого теологічного підґрунтя. Всі передумови для цього в країні є, якщо не зважати на те, що ми стали у переважній більшості – безбожниками, матеріалістами, зубожілими духовно людьми. Священикам ще тільки належить повернути втрачені позиції і завоювати право на духовне лідерство.

Соціальна ринкова економіка передбачає “сильну державу”, а також збереження соціального страхування, матеріальну підтримку обдарованої молоді у сфері освіти та ін. Все це повинно відбутися на тлі міжконфесійної злагоди, а не гострої конфронтації, як буває у наші дні. Екуменізм – єдино можливий шлях співжиття різних Церков в Україні. Політики все частіше задумуються над проблемою духовного вакууму, який утворився в суспільстві після падіння комуністичної ідеології, як панівної доктрини

нашого життя. Тому час від часу вони зустрічаються з владиками різних Церков.

Одне слово, політики вже шукають рятівні мости, які повинні привести нас від посткомунізму до християнської свідомості і моралі як у бізнесі, так і в повсякденному житті.

Широко розвинули ідеал працьовитості і заможності протестантські теологи. Ще у XVII ст. вони зверталися до парафіян: “Добросовісно працюйте, економно живіть, дотримуйтеся десяти Божих Заповідей. У такий спосіб станете багачами.”

І, справді, Англія, ФРН, які належать до протестантської течії у християнстві, продемонстрували світові економічне чудо, яке своїми витокami завдячує правильному трактуванню співмірності багатства і злиденності. Процвітання економіки США також значною мірою пояснюється цими протестантськими ідеалами.

На українському ґрунті вчення Папи Льва XIII наповнював соціально-економічним змістом митрополит А.Шептицький, який звертався з пастирськими листами до духовенства і різних верств населення. Адаптація науки Апостольської Церкви до українських умов – одне з найбільших досягнень у діяльності глави УГКЦ.

Таким чином, навіть при загальному розгляді економічних теорій та господарської практики у контексті християнських цінностей впадає в око надзвичайна подібність господарювання і функціонування Церкви, що взаємно проникають і доповнюються. Очевидно саме тим можна пояснити той факт, що протягом усього середньовіччя економічна думка розвивалася у системі церковної літератури, у трактатах духовних осіб розвивалися і утверджувалися моделі економічного устрою. Близькість і навіть взаємопроникнення економіки і церкви є набагато тісніше, ніж може видаватися на перший погляд, якщо так, то нині потрібно залучити весь могутній арсенал християнства до розбудови національного господарства. Таким є веління часу, який вимагає від кожного сил для збереження і утвердження Української держави на міцних підвалинах національної економіки.

Керівники повинні проявляти всемірну турботу про своїх підлеглих, забезпечувати робітникам необхідні умови для нормального життя (Еф.6; 1Тим.6). В протилежному випадку, коли лихі панують – народ стогне (Прип.29,2).

Тому економіка повинна служити засобом для досягнення тих цілей, які визначаються суспільством і служать його інтересам. На основі цього можна зробити висновок, що на перше місце висувуються не економічні а етичні проблеми – вибір правильних цілей, цінностей і норм. При цьому необхідно враховувати, що наші можливості для задоволення матеріальних

потреб значно обмежені певними рамками в той же час як межі духовному вдосконаленню практично не існує. На це в першу чергу і націлює людину Християнське вчення.

Звідси необхідність комплексного вивчення господарського життя окремого індивідууму і суспільства в цілому. Не можна економіку відокремити від етики. Тому культура, релігія, економіка і мистецтво – тісно переплітаються у житті суспільства. Тому теорія ринкового господарства повинна включати молитви, етичні і культурні цілі, які визначають попит і пропозицію.

Надаючи велике значення духовним цінностям християнство вказує також на необхідність матеріального виробництва, як основи забезпечення фізичного існування людини.

В Біблії ми знаходимо ряд положень які дозволяють вирішити проблему відносно духовного і матеріального розвитку суспільства. Багатство відіграє значну роль в житті людини, але лише в тому плані, що служить засобом, який забезпечує життя людини. В той же час, якщо не вистачає мудрості, то ніяке багатство не принесе щастя як окремій людині, так і державі.

Шляхи до багатства можуть бути різними. Християнство заохочує тих, хто чесно заробляє свій хліб (1 Сол. 5,12), і засуджує тих, хто іде до багатства шляхом обману і експлуатації людей. (Як. 5, 1-6)

«Пильно старайтеся жити спокійно, клопотатися кожен своїми справами та працювати власними руками... і щоб поводитися чесно супроти тих, що зовні, – і ні в чому не зазнавали нестачі»(1 Сол.4, 11-12).

Біблія також вказує, що джерелом всякого багатства є праця (Ек. 1,8; Прип. 6, 6-12; 12, 24). Тому багатство країни напряму залежить від кількості працездатного населення (Прип. 14; 23,28) і вміння керівників організувати їх роботу. «Блажен хто дбає про нужденного та вбогого; в лиху годину Господь його врятує» (Пс. 41, 2). Євангеліє вважає справді багатим того, хто багатіє в Бозі, бо земне багатство – марнота. Ісус Христос будучи багатим – збіднів заради нас, народився у вертепі. “Христос став безсильним, щоб нас укріпити. Дав завинути себе в пеленки, щоб звільнити нас від кайданів гріха. Став малим, щоб зробити нас великими. Став убогим, щоб збагатити нас. Родиться, плачучи, щоб осушити наші сльози. Родиться на чужині, щоб завести нас до небесної Вітчизни. Для Нього не знайшлося місця в цілому краю, щоб ми мали забезпечене місце в небі”. “Він, будучи багатий, збіднів ради нас, щоб ми збагатилися Його убожеством”(2 Кор. 8, 9). Христові блаженства закликають кожного жити у свідомості, що життя без Бога є неможливим, а тому пропонують: надмірно не прив’язуватися до матеріальних благ. Блаженні вбогі духом – це ті, що усвідомили єдиний

скарб людини – любов Бога і єдність з ним. Особа, що убога духом: любить безмірно і щедро дарує; не полягає на свої сили, а повністю на Бога; готова брати менше для себе, щоб було більше для інших; настільки віддалена від свого матеріального добра, що може його віддавати іншим; покійна – без претензій; скромна – без фальшу; розуміє, що без Бога ми нічого не варті та нічого не вдіємо; знає, що все, що ми є і все, що ми маємо, належить до Бога. Христос навчав блаженств і в іншій формі: “Горе вам, багатим, бо ви одержали втіху вашу. Горе вам, що ситі нині, бо будете голодувати. Горе вам, що смієтеся нині, бо будете ридати й сумувати. Горе вам, коли про вас усі люди будуть добре говорити... Дай кожному, хто тебе просить; хто бере щось твоє, не допоминайся” (Лк. 6, 24-30).

Чесна праця заслуговує всякої поваги. Не випадково у Біблії говориться про те, що всі учні Христа виключно своєю працею здобували собі засоби до існування.

І навіть рай, як місце повного достатку і радості, це не місце, де людина відається веселощам, а місце, де він зможе одержати задоволення від своєї творчої праці. «Я творю нову землю...» (Іс. 17,2).

У християнському вченні також підкреслюється, що створені працею багатства являються власністю їх творців. Збереження цих багатств, їх недоторканість є важливою умовою стабільності суспільства. Тому одною з десяти Божих заповідей є заповідь «не вкради».

В Біблії ми знаходимо висловлювання, які закликають до примноження не тільки духовного, але і матеріального багатства, заохочують ініціативу і підприємливість. «Бо кожному, хто має, додається, і він матиме надміру, а в того, хто не має, заберуть і те, що має» (Притча про таланти: Мт. 25, 14-30).

І хоча це висловлювання відноситься в основному до духовних цінностей, воно вповні справедливе і по відношенню до матеріального виробництва. Бо, якщо керівник раціонально використовує ресурси, які має, то підприємство ефективно працює, розширюється, своєчасно виплачується зарплата і вносяться податки в бюджет. У протилежному випадку збитки несе як власник так і суспільство в цілому. Таких керівників необхідно відсторонювати від роботи. Але проблема полягає в тому, що сьогодні в Україні людей здатних забезпечити ефективне управління підприємством недостатньо.

Особливо гостро засуджується лінивість та бездіяльність, які прямо ведуть до бідності. “А хто не хоче працювати, хай і не їсть” (2 Сол. 2,10). Народна мудрість вчить: “Під лежачий камінь вода не тече”, “Боже допоможи, а ти небоже не лежи”. Навпаки чесна праця повинна справедливо нагороджуватися... «вартий бо робітник своєї нагороди» (Лк. 10,7).

Практичне застосування у сфері економічних відносин мають і загальнолюдські моральні цінності. Це в першу чергу відноситься до чесного

і строгого дотримання умов домовленостей у бізнесі. Пояснюється це тим, що обман у сфері економіки дуже дорого обходиться як окремим підприємствам так і державі. Так, в Україні підірвав довір'я населення до державної політики у сфері фінансів, банківським і іншим фінансовим організацій – являється однією з причин того, що значна кількість валюти сьогодні залишається поза сферою легального обороту капіталу і служить середовищем для тіншового бізнесу. Крім того, певна кількість валюти осідає в іноземних банках, а інвестори не спішають в Україну, надаючи перевагу іншим країнам.

Найбільш точно необхідність дотримання цих вимог виражається в таких цитатах: “Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм”(Мт. 7,12). “Ліпше трохи з правдою, ніж з кривдою прибутки великі”(Прип. 16, 8).

Іншими словами економічна вигода не повинна заступати очі людині, штовхати її на дії, які суперечать Християнському вченню. Бо працюючи людина повинна наслідувати свого Творця. Як сказано у Євангелії від Луки: “Яка ж користь людині, що весь світ здобуде, себе ж саму погубить або пошкодить”(Лк. 9, 25).

За християнським вченням Бог гарантує людям матеріальні блага в розумних межах. “Не журіться, отже завтрашнім днем; завтрашній день турбується сам про себе. Доволі днів і його лиха”(Мт. 6,34). На перший погляд це твердження може показатися нереальним, оскільки значна кількість людей на планеті відчувають голод і злидні. Як ми вже говорили сучасні досягнення науки дозволяють забезпечити збільшення виробництва матеріальних благ. Але при цьому ми зустрічаємось з іншою проблемою – це розумне і справедливе їх розподілення і раціональне використання.

При цьому необхідно виділити два основних аспекти. Перший, необхідно в першу чергу обмежити витрати на озброєння, виробництво наркотиків і інші види діяльності, які не приносять людям користі. Другий – забезпечити більш рівномірний розподіл результатів праці між всіма жителями планети, оскільки методи, які існують, ведуть до поглиблення розриву між багатими і бідними. Тому в Біблії ми часто зустрічаємо заклик до багатих багатіти добрими ділами і бути щедрими. “Багатим у цьому світі накажи, щоб не неслись на не тривке багатство, лише – на Бога, Який щедро дає нам усього для вжитку; щоб добро чинили, багатіли добрими ділами, були щедрі, ділилися радо і тим робом збирали собі – добру підвалину на майбутнє, щоб осягнути життя правдиве” (1Тим. 6, 17-18).

Отже, в новому тисячолітті не матеріальні умови життя, а духовні будуть визначати, зможе людство жити, чи при допомозі сучасних засобів приведе себе до самознищення.

З цього виходить висновок, що економіка – як наука про ефективне використання обмежених ресурсів при виробництві благ для задоволення потреб людини – не може самостійно гарантувати безкризовий розвиток цивілізації. Підтвердженням цьому служить той факт, що ринковий механізм господарювання (як високе досягнення людей у сфері організації економічного життя) фактично не може забезпечити вирішення всіх соціально-економічних проблем суспільства. Ринковий механізм (при якому головний критерій ефективності – прибуток) часто веде до виникнення таких негативних явищ як безробіття, перевиробництво окремих видів продукції, забруднення навколишнього середовища. Для їх зменшення використовується державний механізм, який регулює економічні і соціальні процеси при допомозі законів держави, які повинні дотримуватися всіма членами суспільства.

Але, якщо закони не будуть виконуватися, то це може стати причиною хаосу у суспільстві. Тому християнське вчення підкреслює необхідність для всіх християн строго дотримуватися, як Божих так і державних законів, з повагою відноситися до державної влади, зразково виконувати всі розпорядження керівників (Еф.6). При цьому і самі керівники повинні проявляти всемірну турботу про своїх підлеглих, забезпечувати робітникам необхідні умови для нормального життя (Еф.6; 1 Тим.6). В протилежному випадку, коли лихі панують – народ стогне. (Прип. 29,2).

Тому економіка повинна служити засобом для досягнення тих цілей, які визначаються суспільством і служать його інтересам. На основі цього можна зробити висновок, що на перше місце висуваються не економічні, а етичні проблеми – вибір правильних цілей, цінностей і норм. При цьому необхідно враховувати, що наші можливості для задоволення матеріальних потреб значно обмежені певними рамками, в той же час як межі духовному вдосконаленню практично не існує. На це в першу чергу і націлює людину Християнське вчення.

Звідси необхідність комплексного вивчення господарського життя окремого індивідууму і суспільства в цілому. Не можна економіку відокремити від етики. Тому культура, релігія, економіка і мистецтво – тісно переплітаються у житті суспільства. Тому теорія ринкового господарства повинна включати мотиви, етичні і культурні цілі, які визначають попит і пропозицію.

Розвиток світової економіки тісно пов'язаний з екологічними проблемами. Надзвичайно експлуатація природних ресурсів, не контролюючий ріст виробництва і забруднення навколишнього середовища – це прямий шлях до екологічної кризи і загибелі цивілізації. У Одкровенні Івана Богослова ми знаходимо передбачення про можливі біди, які чекають людство у майбутньому.

Проблема взаємовідношень людини і природи є одною із найскладніших.

В Біблії вказано, що людина будучи подібною Богу, займає особливе становище у світі. Це проявляється в тому, що вона може управляти природою і використовувати її ресурси для задоволення своїх потреб. Як мудрий управитель людина повинна раціонально використовувати природні ресурси і забезпечувати їх збереження. Цьому служить, по-перше, заклик до обмеження матеріальних потреб. По-друге, людина керуючись розумом, повинна пізнавати закони природи і використовувати їх у своїй діяльності, щоби не нанести шкоди біологічній сфері свого існування. “Хто дбає про смоківницю, той їстиме плід з неї.”(Прип. 27,18)

Вибір цілей і мотивації господарської діяльності неминуче висуває перед нами проблему свободи людини, необхідності вибору між добром і злом. В цьому проявляється перевага людини над іншими земними істотами. Бог добровільно обмежує свій вплив, щоб дати місце людській свободі, яка повинна ґрунтуватися на християнських заповідях (оскільки абсолютної свободи не існує).

Таким чином, подальший розвиток людства в плані матеріальної культури (в тому числі і бізнесу) вимагає зусиль не тільки економістів, але і вчених і спеціалістів психологічних наук. Вирішення цих питань необхідно також узгоджувати і з християнським вченням, оскільки вся надія на прогрес людства ґрунтується на зростаючому впливі Біблії, вченні, не націлено в майбутнє, по скільки економічний розвиток не можна розглядувати у відриві від духовного вдосконалення самої людини, тобто приближення до ідеалу, до побудови Царства Христового.

Отже, ми торкнулися лише деяких проблем економіки на які знаходимо відповідь у Біблії. Але Християнське вчення є універсальним, може дати пораду в будь-якій ситуації і на всі без винятку питання людства: “Коли ж комусь із вас мудрості бракує, нехай просить у Бога, який всім дає щедро.”(Як. 1,5-6)

Економічна теорія традиційно розглядає розвиток економіки окремих держав з точки зору власної на засоби виробництва, дієвості економічної і політичної системи. Поза увагою, як правило, залишаються духовні цінності, їх вплив на розвиток економіки і культури.

В той же час, історичний досвід свідчить про тісний взаємозв'язок між розвитком економіки, станом навколишнього природного середовища і духовними цінностями. Цей взаємозв'язок особливо посилюється наприкінці ХХ століття у зв'язку з інтенсивною деградацією природного середовища та зростанням ролі інтелектуальної еліти у розвитку економіки і соціальної сфери.

Біблія – це не та книга, якою економістом доводиться користуватися щодня. Однак і їм було би корисно набиратися з неї духовної наснаги, а також переконатися на власні очі, що Святе Письмо не завжди заохочує вірних до бідності, як переважно вважають в широких наукових колах, а заохочує вірних до життя “з праці рук”.

Хто ж не знає, що саме християнські відмови від багатства були запозичені творцями комуністичної ідеології і не перетворені ними у загальнодержавну політику зрівнялівки. Через цю неутомну донині у представників старшого покоління можна побачити презирливе ставлення до приватної власності, пробуксовують економічні реформи, тішаться своїм політичним довголіттям представники лівих партій і кінця – краю не видно нашим хронічним негараздам, які переважно беруть свій початок з ідеологічної спадщини минулих років.

Таким чином, першочерговою є не політика і економіка, а мораль. Нині більшість українського суспільства бідує, тому нині щоб тримати високу мораль – треба бути духовно-міцною людиною. А більшість з нас не є такими. Лише 2 % суспільства по-справжньому, живе за християнськими законами. Щоб елементарно вижити людина з невисокою духовністю мусять іти на різні переступи. А це вже є моральний переступ, який у свою чергу, тягне наступне:

- страшне лицемірство, корумпована влада, підкуп;
- немає євангельського благочестя в економіці, немає порядності, віри, немає духовності та моралі.

Папа Іван Павло II закликав нас і політичну еліту жити за законами моралі, добра. Наша національна надія – щоб висока мораль стала головною у системі вартостей.

ВИСНОВКИ

Коли ми створюємо конфронтацію Церкви супроти глобалізації та регіоналізації, то:

1. Церква просто нездатна сьогодні впливати і вести провід у цій справі. Хоча вона зі своєї природи належить до глобалізації: “Ідіть і навчайте всі народи...” (Мт. 28.19).
2. Майже всі держави світу є республіками і саме вибори на загал, як це показує саме життя, спричиняються найбільше до корупції та продажності, як це ми бачили в час листопадових виборів в Україні 2004 року. А нині виходить на яв, що вибори були сфальсифіковані на попередника й навіть на Леоніда Кравчука. Сумніви викликає також,

до речі, правота виборів навіть у католицькій Польщі, де маючи папу поляком люди його не послухали, хоч інші народи старалися слухати й слухали.

ЛІТЕРАТУРА

- Основи етнодержавознавства. Підручник / За ред. Ю. І. Римаренка. – К.: Либідь, 1997.
<http://orthodoxy.org.ua/page-715.html>
Катехизм католицької Церкви. – Синод УГКЦ. – Рим, Львів, 2002.
Туган-Барановський М. І. Основи політичної економіки. Наук. ред. С. М. Злупко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 628с.
Злупко С.М. Основи історії економічної теорії: Навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 628с.
Святе Письмо Старого і Нового Завіту. – Рим, 1990.

Church and Globalization and Regionalization

Summary

The study concerns problems of Ukrainian Christianity influence on processes of globalization and regionalization. Some discussions about the union of Christians progress in Ukraine and so they influence human relationships and economic development.